

Kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met ernstig meervoudige beperkingen

Een reflectie-instrument voor de praktijk

Emma Vanroye, Katrijn Vastmans, Bea Maes, Sara Nijs, Elke Struyf

COLOFON:

Kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met ernstig meervoudige beperkingen

Een reflectie-instrument voor de praktijk

Auteurs

Emma Vanroye

Katrijn Vastmans

Vormgeving en illustraties

Vinckx Grafische Vormgeving

Promotoren

Prof. dr. Bea Maes, prof. dr. Elke Struyf en prof. dr. Sara Nijs

INHOUD

Leeswijzer	p. 4
Uitgangspunten	p. 4
Doelgroep	p. 5
Doelstelling	p. 5
Deel 1: Een kader voor kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met ernstig meervoudige beperkingen	p. 7
Inleiding	p. 8
Opbouw	p. 9
Kader	p. 10
Kader illustraties	p. 12
Deel 2: Een geïntegreerd onderwijs- en zorgplan voor kinderen met EMB	p. 39
Inleiding	p. 40
Toelichting bij GOZ-traject	p. 42

LEESWIJZER

De brochure biedt school- en welzijnsteams handvatten om te reflecteren over wat een aangepast onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen en jongeren met ernstig meervoudige beperkingen (EMB) betekent en hoe dit kan gerealiseerd worden. Met de term 'school- en welzijnsteam' wordt er verwezen naar alle professionals die rechtstreeks betrokken zijn bij het onderwijs en de zorg aan kinderen met EMB. We denken aan leerkrachten, begeleiders, verzorgers, therapeuten, orthopedagogen/psychologen, directieleden etc. We omschrijven in wat volgt wat de uitgangspunten zijn, over welke doelgroep deze brochure gaat, en wat de doelstellingen van de brochure zijn.

Uitgangspunten

In verschillende internationale verdragen wordt het recht van elk kind op een aangepast onderwijsaanbod en op aangepaste hulp in een inclusieve context erkend (Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, 1989; Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap, 2006). Ondertekenaars engageren er zich toe dat dit recht kan uitgeoefend worden door voldoende ondersteuning te voorzien.

Kinderen met EMB hebben dus recht op onderwijs en zijn in staat om te leren (Maes, 2015). Dit leren verloopt anders dan bij kinderen zonder EMB, onder meer omdat de voortgang in leren en ontwikkelen traag en in kleine stappen verloopt, en omdat het leren onlosmakelijk verbonden is met andere aspecten van het leven van het kind (zoals diens gezondheid en welbevinden). Daarom is er voor de meeste kinderen met EMB een aangepast onderwijs- én zorgaanbod nodig.

Het vertrekpunt om vorm te geven aan dit onderwijs- en zorgaanbod zijn de individuele zorg- en ondersteuningsnoden van het kind. Op basis van deze noden wordt bekeken hoe het onderwijs- en zorgaanbod er concreet kan uitzien voor een kind. Een kind met EMB krijgt idealiter een individueel aangepast aanbod van onderwijs en zorg in een ontwikkelingsstimulerende context met leeftijdgenoten. Dat kan best gerealiseerd worden door een multidisciplinair team waarin verschillende expertises aanwezig zijn.

Een individueel aangepast onderwijs- en zorgaanbod kan op verschillende manieren vorm krijgen. Sommige kinderen met EMB kunnen voltijds naar school gaan, waar ook de nodige zorg voorzien wordt. Voor vele kinderen met EMB zal een aangepast onderwijs- en zorgaanbod maar mogelijk zijn als er samengewerkt wordt door meerdere partners, zowel uit onderwijs (scholen, CLB's, leersteuncentra) als uit welzijn. We vatten 'welzijn' hier zeer breed op, inclusief gezondheidszorg en vormen van reguliere thuiszorg. Het verwijst naar zeer diverse types van voorzieningen, zoals Multifunctionele Centra (MFC), PAB, kinderdagverblijven, privétherapeuten, revalidatiecentra, thuiszorgdiensten. De samenwerking met welzijn kan verschillende vormen aannemen. Kinderen die voltijds naar school kunnen gaan, hebben soms een aanvullend aanbod nodig buiten de schooluren of tijdens vakantieperiodes.

Kinderen die niet voltijds naar school kunnen gaan, moeten hun onderwijstraject kunnen combineren met bijvoorbeeld deeltijdse opvang in een MFC of thuis. Als uitgangspunt wordt genomen dat het onderwijsaanbod idealiter in een schoolcontext plaatsvindt, waarbij expertise vanuit welzijn wordt binnengebracht. Als dit, vanuit de noden van het kind, echter niet mogelijk blijkt, kan onderwijs ook dichterbij de woon- of verblijfplaats van het kind gebracht worden en daarin geïntegreerd worden.

Doelgroep

Kinderen en jongeren met EMB vormen een zeer heterogene doelgroep. De aard, de ernst en de complexiteit van de beperkingen die zij ondervinden, kunnen erg verschillen. Typisch voor deze kinderen is dat zij beperkingen hebben op meerdere domeinen van hun functioneren. Daardoor zijn hun zorg- en ondersteuningsnoden groot en zijn ze voor zo goed als alle activiteiten afhankelijk van anderen. Door de veelheid en de ernst van hun beperkingen hebben zij een aanpak nodig die anders en intensiever is dan voor kinderen met enkelvoudige of minder ernstige beperkingen (Maes et al, 2020; Maes & Vlaskamp, 2020).

Minimaal is er sprake van een combinatie van (zeer) ernstige cognitieve beperkingen en (zeer) ernstige motorische beperkingen, in combinatie met veelal zintuiglijke beperkingen en ernstige gezondheidsproblemen.

Ernstige cognitieve beperkingen worden in principe vastgesteld op basis van gestandaardiseerde intelligentietesten of ontwikkelingsschalen. Bij kinderen met EMB zijn deze tests en schalen echter slechts in beperkte mate toepasbaar. Het gaat hier om kinderen met een ernstig tot diep verstandelijke beperking, waarbij de behaalde score minstens 4 standaarddeviaties afwijkt van het populatiegemiddelde (IQ lager dan 35). Het spreekt voor zich dat het cognitief functioneren van deze kinderen reeds zorgt voor een grote diversiteit binnen de groep. Een kind met een cognitieve ontwikkelingsleeftijd tussen 0 en 6 maand plaatst het schoolteam voor heel andere uitdagingen dan een kind met een cognitieve ontwikkelingsleeftijd van ongeveer 2 à 3 jaar.

Verder zijn er ernstige beperkingen op vlak van het sensorisch en/of motorisch functioneren. Omwille van motorische beperkingen kunnen vele van deze kinderen niet zonder ondersteuning zitten, staan of zich verplaatsen. Velen kunnen hun handen en/of armen niet of slechts in een beperkte mate gebruiken, bijvoorbeeld om te wijzen of voorwerpen vast te grijpen. Bij deze kinderen doen zich ook vaak meer of minder ernstige gezichts- en/of gehoorproblemen en sensorische integratieproblemen voor. De sensorische en motorische beperkingen belemmeren veelal de participatie aan activiteiten.

Tot slot kampt een grote groep van kinderen met EMB met gezondheidsproblemen. Deze kinderen worden geconfronteerd met tal van fysieke ongemakken (Bakker-van Gijssel & Van Timmeren, 2020) aan bv. de luchtwegen of het spijsverteringsstelsel. Epilepsie komt frequent voor bij deze doelgroep. Deze kinderen vormen daarnaast een kwetsbare groep wat betreft hun psychisch welbevinden met mogelijke gedrags- en emotionele problemen tot gevolg (Maes et al., 2020). Deze kunnen tijdelijk van aard zijn bv. gekoppeld aan de hormonenhuishouding in de puberteit of een meer permanent karakter hebben bv. omwille van ernstig hersenletsel of hechtingsproblemen.

Doelstelling

Met deze brochure willen we school- en welzijnsteams ondersteunen bij het ontwerpen en optimaliseren van een aangepast onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen met EMB.

Een eerste deel van de brochure beschrijft het kader dat in het onderzoek ontwikkeld werd. Dit kader maakt het mogelijk voor onderwijsverstrekkers en welzijnsactoren om met elkaar in dialoog te gaan en om bestaande en toekomstige praktijken af te toetsen aan de wetenschappelijke kennis. Het biedt een houvast in het realiseren van een op maat afgestemd onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen met EMB.

In het tweede deel van de brochure is een procedure uitgewerkt om professionals een houvast te bieden in het uitwerken van een aangepast onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen met EMB, wanneer dat om een of andere reden niet goed lijkt te lukken. De procedure om tot een geïntegreerd onderwijs- en zorgplan te komen is een methodiek om met diverse actoren grondiger na te denken over hoe een geïndividualiseerd onderwijs- en zorgarrangement gerealiseerd kan worden.

Deel 1:

Een kader

voor kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met ernstig
meervoudige beperkingen

INLEIDING

In het kader worden kwaliteitscriteria geformuleerd ten aanzien van kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met EMB. Het hier voorgestelde kader is ontwikkeld op basis van wetenschappelijk onderzoek. Het is geen initiatief van de onderwijsinspectie. Het kwam tot stand op basis van een vergelijking met andere referentiekaders (het referentiekader voor onderwijskwaliteit, een voorlopige versie van het referentiekader voor kwaliteitsvolle ondersteuning en het kader voor een optimale onderwijsleeromgeving voor kinderen met EMB van Vastmans et al., 2017), een literatuuronderzoek en focusgroepen met professionals uit onderwijs en welzijn (Vanroye et al., 2024).

Het kader biedt school- en welzijnsteams handvatten om te reflecteren over de eigen werking. Ze kunnen hun huidige praktijken en werkwijzen vergelijken met de verwachte standaarden en er mogelijke werkpunten uithalen voor het optimaliseren van hun praktijken, zodat een op maat afgestemd onderwijs- en zorgaanbod kan gerealiseerd worden voor alle kinderen met EMB. Zoals eerder aangegeven, gaan we ervan uit dat voor vele kinderen met EMB een samenwerking tussen diverse onderwijs- en welzijnsactoren aan de orde zal zijn.

Dat kan echter in meer of mindere mate en op diverse wijzen (bv. schoolaanvullend, complementair, meer of minder geïntegreerd) zijn. Daarom neemt het partnerschap tussen 'onderwijs' en 'welzijn' in het realiseren van een aangepast onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen met EMB een belangrijke plaats in in het kader. Dat betekent echter niet dat er bij alle kinderen met EMB noodzakelijk een welzijnspartner betrokken is in het realiseren van een onderwijs- en zorgaanbod.

De eindverantwoordelijkheid voor het realiseren van kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met EMB ligt bij de school. Wanneer zowel actoren uit onderwijs als actoren uit welzijn betrokken zijn, is het echter belangrijk dat deze samenwerken opdat een optimaal complementair en/of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod kan gerealiseerd worden. In dit geval dienen de visies, het beleid en de werkwijzen van onderwijs en welzijn op elkaar afgestemd te zijn om een kwaliteitsvol onderwijs- en zorgaanbod mogelijk te maken.

OPBOUW

Het kader bestaat uit **vijf belangrijke kwaliteitscriteria** die geordend zijn volgens het CIPO model van Scheerens (1990). Dit model maakt een onderscheid tussen context-, input-, en procesindicatoren die een geïntegreerde invloed hebben op de output. Het kader kan teruggevonden worden op de omslag van deze brochure. De vijf kwaliteitscriteria zijn in de visuele voorstelling aangeduid met kleur en een symbool.

Als achtergrond bij de toetsing van de kwaliteitscriteria, is het belangrijk om de kenmerken van de leerlingen, hun thuis- of leefomgeving, het professioneel team én de specifieke onderwijs- en zorgcontext mee te nemen. Daarom worden voorafgaand aan het eigenlijke kader enkele input- en contextindicatoren weergegeven die een impact kunnen hebben op het proces en de uitkomsten van kwaliteitsvol onderwijs. Het kwaliteitsvol onderwijs komt immers tot stand vanuit een specifieke input en binnen een bepaalde context.

Onder 'proces' vallen de kwaliteitscriteria die rechtstreeks te maken hebben met de klas- of groepswerking. De kwaliteitscriteria hangen nauw met elkaar samen en grijpen op elkaar in.

Onder 'output' valt het kwaliteitscriterium met betrekking tot de leeruitkomsten als resultaat van kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met EMB. Alle kwaliteitscriteria onder proces hebben hierop een impact.

De vijf kwaliteitscriteria zijn geconcretiseerd in **kwaliteitsindicatoren** die weergeven wat er binnen elk criterium concreet verwacht wordt. Vanuit het onderzoek wordt daarbij telkens een verantwoording meegegeven. Daarnaast wordt binnen elk criterium een **continuüm** beschreven dat teams kan helpen zichzelf te positioneren. Dat continuüm werd opgemaakt op basis van de resultaten van acht case-studies waarin de onderzoekers op basis van documentanalyse, observaties en interviews gekeken hebben in welke mate scholen de vooropgestelde kwaliteitsindicatoren invullen. Op basis van deze analyse werd een continuüm gecreëerd per kwaliteitscriterium, dat gaat van 'een minimaal vastgestelde invulling' tot een 'wenselijke invulling' van een bepaald kwaliteitscriterium.

Tot slot nodigen de **reflectievragen** teams uit om stil te staan bij elk kwaliteitscriterium en zich te situeren op het continuüm. Op deze manier kunnen ze hun werking kritisch evalueren en aangrijpingspunten vinden voor kwaliteitsverbetering. Het is immers de bedoeling dat de teams evolueren van een minimale naar een wenselijke invulling per kwaliteitscriterium.

KADER

CASUS

Hallo! Ik ben Lina¹ en ben een meisje van 6 jaar oud.

Ik hou ervan om plezier te maken en ben altijd in mijn nopjes als ik samen met anderen kan spelen.

Soms kan ik wat overweldigd raken door te veel lawaai en drukte. Ik zit tijdens de speeltijden in mijn zitschaal op de grote speelplaats. Er zijn dan heel veel kinderen aan het roepen en lachen rondom mij en ik kan zelf niet weg wanneer ik dat niet meer leuk vind. Dat zijn te veel prikkels voor mij. Ik kom dan ook regelmatig huilend terug de klas in en durf op die momenten hard op mijn hand bijten. Ik merk dat mijn juf Kristien erg schrikt wanneer ik dit doe en ze niet goed weet waarom en hoe ze vervolgens kan reageren. Het duurt dan ook soms lange tijd voordat ik opnieuw rustig ben en terug op een fijne manier kan ervaren wat er dicht rondom mij gebeurt.

Muziek is mijn passie! Ik kan urenlang luisteren naar mijn favoriete deuntjes en genieten van de filmpjes op mijn tablet. En oh, als de zomer aanbreekt en de zon weer tevoorschijn komt, kun je me vinden in het zwembad, waar ik mij als een vis in het water voel.

Mijn leven heeft ook wel wat uitdagingen. Door mijn aandoening heb ik meer zorg en medische opvolging nodig dan mijn leeftijdsgenoten. Stappen, staan en zelfstandig zitten, zijn voor mij een hele opgave. Maar dat weerhoudt me er niet van om de wereld te verkennen, ook al heb ik daar hulp bij nodig!

Hoewel praten lastig is voor mij, begrijp ik wel enkele concrete boodschappen in de situatie waarin ik me bevind zoals 'eten', 'drinken', 'buiten spelen' en helpt het zien van concrete voorwerpen mij daar ook bij (slab, beker, jas). Ik gebruik lichaamstaal (kijken naar wat ik wil, mijn benen opspannen, roepen, heel luid lachen en ook huilen, mijn ogen sluiten en doen alsof ik slaap, ...) om mezelf uit te drukken en leer ook om een spraakcomputer met oogbesturing te gebruiken. Dit is nog moeilijk want ik kijk veel liever naar de mensen rondom mij dan naar het computerscherm.

Gelukkig zit ik in een geweldige klas waarin ik ook heel wat leer door te kijken naar wat leeftijdsgenootjes, juf Kristien en begeleider Hans me laten zien. In de klas krijg ik een individueel aangepast aanbod, op maat van mijn noden en behoeften. Activiteiten worden vaak op eenzelfde manier herhaald waardoor ik kan herkennen wat er gaat komen. Toch doen we samen ook wel eens iets onverwacht, wat ik erg spannend vind. Er zijn momenten waarop ik me ook wel eens verveel op school, vooral wanneer ik lang moet wachten eer ik aan de beurt ben. Wachten lukt me eventjes maar daarna durf ik soms wel aan de haren van een klasgenootje te trekken, of steek ik mijn handen diep in mijn mond. Dat maakt dat ik veel sneller weer aandacht krijg van de juf. Juf Kristien en begeleider Hans moedigen me aan bij elke kleine stap die ik zet. Hun complimentjes maken me elke dag weer blij!

In dit boekje wil ik je graag wat meer vertellen over mijn klas en de mensen die ik daar tegenkom. Kom je met me mee?

¹ We kiezen er bewust voor om het kind met EMB zelf aan het woord te laten in deze casus. Dit is niet de gebruikelijke manier dat iemand met EMB op deze manier en met deze woordkeuze zijn verhaal vertelt. Door het kind met EMB aan het woord te laten, proberen we juist expliciet de stem van het meisje een plaats te geven in heel het verhaal.

INPUT

- Kenmerken van de kinderen met EMB
- Kenmerken van de ouders en de thuis-/ leefomgeving
- Kenmerken van het team dat rond een kind met EMB staat (zowel uit onderwijs als welzijn)
- Kenmerken van de bestuursleden, zowel uit onderwijs als welzijn

CONTEXT

- Toelatingsvoorwaarden (zoals leeftijd en verslag)
- Kenmerken van de populatie
- Grootte van de organisatie
- Omkadering (middelen)
- Infrastructuur
- Brede school (uitwisseling en integratie school – buurt)
- Regelgevend kader

- Handelingsplanmatig werken
- Geschikt onderwijscurriculum
- Interactie en communicatie
- Optimale leeromgeving in de klas

Ontwikkeling stimuleren

- Samenwerking onderwijs en welzijn
- Samenwerking met ouders

Samenwerking

OUTPUT

Resultaten

CASUS

Ik ben een meisje dat heel veel ondersteuning nodig heeft van de mensen rondom mij om mezelf goed te voelen en invloed uit te oefenen op mijn omgeving.

Ik ben hierin niet alleen, er zijn best wel wat leerlingen met EMB op school. Toch zijn we allemaal verschillend van elkaar en vragen onze noden heel individuele antwoorden.

Mijn ouders hebben het heel erg druk met hun werk en de zorg voor mij, mijn twee jongere broers en zus. Ze maken zich ook wel vaak zorgen over mij en mijn toekomst. Ze moeten echt hard werken om alles te kunnen betalen wat mijn broers, zus en ik nodig hebben en daarbij vergeten ze vaak zichzelf. De hulp van mijn ouders is op heel veel momenten nodig, zowel overdag als 's nachts. Zo helpen ze me elke nacht van houding te veranderen of troosten ze me wanneer ik pijn heb. Om de zorg voor hen wat te verlichten, blijf ik sinds september twee nachties per week (maandag en dinsdag) slapen in de leefgroep bij begeleider Hans. De meeste van mijn klasgenoten krijgen ook ondersteuning van begeleiders en therapeuten die in het multifunctioneel centrum werken en sommige kinderen blijven er ook slapen. En als ik dan weer thuis ben, krijg ik heel veel aandacht en dat vind ik leuk.

Juf Kristien is net als ik helemaal nieuw op school. Zij heeft nog nooit gewerkt met kinderen die veel hulp nodig hebben bij allerlei activiteiten. Ze doet wel erg haar best om uit te zoeken wat ik haar met mijn lijfje probeer te vertellen. Ze gelooft dat ik echt iets te vertellen heb, ook al lees ik de onzekerheid af op haar gezicht als ze me niet begrijpt en dat maakt me soms ook een beetje angstig. Begeleider Hans werkt al erg lang in de leefgroep en komt ook in de klas om mij en andere kinderen te ondersteunen. Juf Kristien stelt hem vaak vragen en ze proberen ook samen nieuwe activiteiten uit.

VERANTWOORDING

Wat betekent de rubriek 'INPUT' in het kader?

Input verwijst naar de beginsituatie van een organisatie waar een onderwijs- en zorgaanbod gerealiseerd wordt. Er zijn vooreerst de kenmerken van de leerlingen. Dat is een divers publiek van kinderen met verschillende leeftijden, verschillende persoonlijkheden, verschillende combinaties van mogelijkheden en beperkingen, verschillende interesses én met een diversiteit aan thuis- en leefomgevingen. Dat zal er voor elke organisatie anders uitzien. Diezelfde diversiteit is er ook als je kijkt naar de kenmerken van het team, zoals de ervaring die deze professionals hebben, zowel in onderwijs als in onderwijs specifiek aan kinderen met EMB, de verwachtingen die zij al dan niet koesteren, het geloof dat ze al dan niet hebben om een verschil te kunnen maken voor deze doelgroep. Ook hierin zullen organisaties in meer of mindere mate van elkaar verschillen. Tot slot is ook de samenstelling en de visie van het bestuur een element dat mee van invloed is op de keuzes die een organisatie maakt en wat ze vervolgens in de praktijk als onderwijs- en zorgaanbod voor deze doelgroep neerzet.

CONTEXT

CASUS

Ik zit op een grote school met wel 600 kinderen tussen 2,5 en 13 jaar oud. De werking is opgedeeld in verschillende afdelingen waarin alle leerlingen onderwijs op maat krijgen. Ik zit in de afdeling 'Ervaringsleren', waar kinderen met EMB onderwijs volgen. Mijn juf Kristien staat nooit alleen bij ons, er is altijd een begeleider van het multifunctioneel centrum mee in de klas. Begeleider Hans is er het vaakst en die heb ik erg graag omdat hij vaak kiekeboe spelletjes met mij speelt. De leefgroep waar ik twee nachten per week verblijf, is in het multifunctioneel centrum dat naast mijn school ligt.

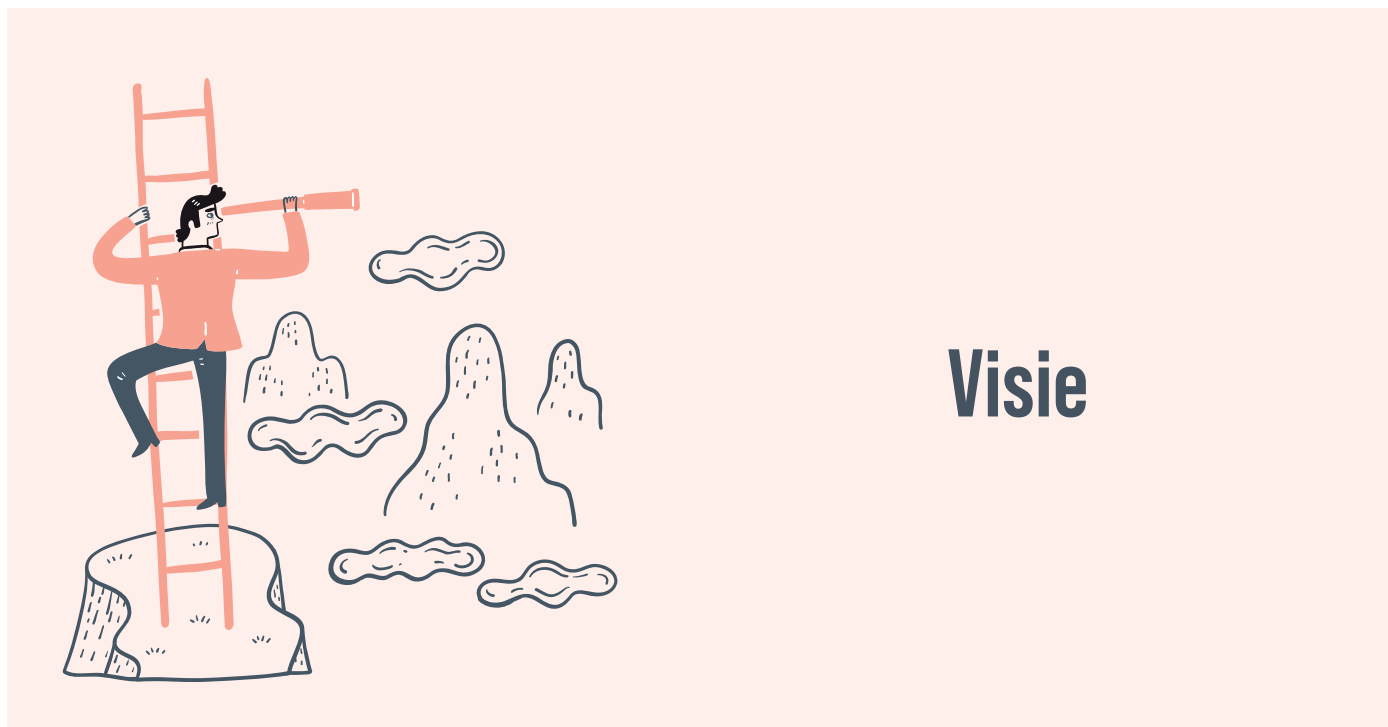
We zitten in een groot klaslokaal waar verschillende hoekjes zijn zodat ik ook wel eens apart kan zitten en muziek kan luisteren of snoezelen. Zonlicht kan het heel aangenaam warm en licht maken in de klas, maar soms wordt het veel te heet wanneer de zon door de grote ramen schijnt. We hebben een Tover tafel in de klas. Als ik op de verwarmde vloer lig en omrol, beweegt het beeld dat geprojecteerd is. Wat leuk!

In de klas komt vaak een vrijwilliger, Johan. Hij woont in de straat naast de school en is al jaren vertrouwd met de schoolwerking. Hij komt mijn rolstoel duwen wanneer we een bewegingsactiviteit doen of op uitstap gaan. Johan maakt me aan het lachen omdat hij erg snel met mij durft rondrijden. Dat kriebelt zo in mijn buik. Als Johan een keer niet kan komen, zijn er onvoldoende helpers tijdens de activiteit en moet ik veel langer wachten voordat het mijn beurt is of gaat een activiteit wel eens helemaal niet door.

VERANTWOORDING

Wat betekent de rubriek 'CONTEXT' in het kader?

Onderwijs en zorg krijgen altijd vorm en inhoud in een specifieke context. Hoe ziet de totale populatie van de organisatie eruit en vormt de doelgroep van kinderen met EMB daar een meer of minder grote deelgroep van? Welke toelatingsvoorwaarden zijn er om gebruik te kunnen maken van het onderwijs- of zorgaanbod? Over welke infrastructuur beschikt men om onderwijs en zorg aan te bieden aan deze doelgroep? Welke financiële middelen zijn er voorhanden om in onderwijs en zorg voor deze doelgroep te investeren? Is er een connectie met de buurt, de lokale gemeenschap die ondersteunend werkt? Vele vragen die in evenveel organisaties opnieuw tot diverse antwoorden zullen leiden.

Visie

CASUS

Ik wil jullie nu graag wat meer vertellen over mijn school! Het is echt een fantastische plek, weet je waarom?

Ik kan hier helemaal mezelf zijn. We zijn hier allemaal welkom, precies zoals we zijn en dat voelt zo fijn. Mijn leerkrachten, begeleiders en therapeuten zien niet alleen wat we niet kunnen, maar vooral wat we wel kunnen. Ze geloven dat we kunnen leren en groeien net zoals andere kinderen maar op onze eigen unieke manier. Dat merk ik zeker in de afdeling waarbinnen ik schoolloop. Leerkrachten die werken in de andere afdelingen van de school, ontmoeten me wel op de speelplaats en zien me dan wel eens huilen wanneer het te druk is. Ik merk bij hen wel eens twijfel over de mogelijkheden die ik heb. Zij stellen soms in vraag of een kind als ik op z'n plaats zit op school.

Het team op school ontwikkelt speciaal voor mij een afgestemd aanbod op basis van mijn noden en behoeften. De school staat hierin niet alleen. Ze werkt samen met een multifunctioneel centrum om dit aanbod te kunnen voorzien.

Ik voel me gelukkig op mijn school, leer nieuwe dingen bij en ontdek samen met mijn klasgenootjes de wereld.

VERANTWOORDING

Kinderen en jongeren met EMB hebben recht op kwaliteitsvol onderwijs waarin kansen gecreëerd worden tot optimale ontwikkeling en ontplooiing. Ze hebben ook recht op gepaste zorg. Om een kwaliteitsvol onderwijs- en zorgaanbod te kunnen realiseren, heb je als organisatie een visie nodig op wie de kinderen met EMB zijn en wat ze nodig hebben, alsook op de betekenis, de meerwaarde en de vormgeving van onderwijs en zorg voor deze doelgroep.

Het is van belang dat alle betrokken actoren in het realiseren van het onderwijs- en zorgaanbod voor deze doelgroep gezamenlijk tot deze visie komen, ze expliciteren en ze ook samen uitdragen.

Deze citaten komen uit de interviews en focusgroepen die in het kader van het onderzoek werden gedaan met professionals uit onderwijs, CLB en welzijn. In deze focusgroepen werd gereflecteerd op de verschillende kwaliteitscriteria.

“Een goed uitgeschreven visie vormt het startpunt voor een gedeelde koers, vooral in de samenwerking tussen onderwijs en welzijn. De visie moet vertrekken vanuit het recht op onderwijs (op maat).”

deelnemer focusgroep – orthopedagoog buitengewoon onderwijs

“In de visie moet vastgelegd worden wat men onder onderwijs verstaat en hoe de samenwerking met welzijn vorm gegeven wordt.”

deelnemer focusgroep – directie buitengewoon onderwijs

“Het hebben van een visie biedt houvast in het werken met kinderen met EMB.”

deelnemer focusgroep – directeur multifunctioneel centrum

KWALITEITSINDICATOREN + CONTINUÛM

Visie op kinderen met EMB

Er wordt met een positieve bril gekeken naar kinderen met EMB en hun mogelijkheden.

Er wordt geëxpliciteerd dat deze kinderen welkom zijn op de school en in de welzijnsvoorziening.

De visie vertrekt van het uitgangspunt dat kinderen met EMB een relatie kunnen aangaan met hun omgeving, hun behoeften en wensen duidelijk kunnen maken en leer- en ontwikkelings-mogelijkheden hebben die in de context van onderwijs en welzijn kunnen gestimuleerd worden.

In de visie wordt gerefereerd naar de basisdimensies van kwaliteit van leven van kinderen met EMB, met name het bevorderen van hun fysiek, emotioneel en materieel welbevinden, het stimuleren van hun persoonlijke ontwikkeling en autonomie, en het bieden van kansen tot sociale relaties en participatie.

Visie op onderwijs aan kinderen met EMB

Het recht op onderwijs is een basisrecht. Elk kind heeft recht op onderwijs, dus ook een kind met EMB. De kinderen met EMB worden erkend in hun recht op onderwijs. Onderwijs kan een grote rol spelen in de optimale ontplooiing en het welbevinden van deze kinderen.

De school heeft hierin als onderwijsverstrekker een belangrijke opdracht en expliciteert de betekenis en meerwaarde die onderwijs kan hebben voor kinderen met EMB. De school ontwikkelt en expliciteert haar gedeelde waarden, missie en visie over kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met EMB. De school vertaalt haar pedagogisch project naar deze specifieke groep.

Ook de welzijnsorganisatie erkent en expliciteert de betekenis en meerwaarde van onderwijs aan kinderen met EMB. Ze ontwikkelt een visie over de plaats van onderwijs in een complementair of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen met EMB.

Voor elke leerling met EMB is er een doelgericht en systematisch onderwijsaanbod beschikbaar – naast het zorgaanbod – dat aangepast is aan de noden en capaciteiten van het kind. Dat vertaalt zich in een individueel aangepast onderwijsarrangement en -curriculum.

De boven vermelde visies komen tot stand in dialoog tussen de verschillende betrokken partners (ook CLB, PBD en leersteuncentra) en worden zowel door de medewerkers van de school, als door de betrokken welzijnsmedewerkers gedragen. De verwachtingen naar elkaar toe rond onderwijs aan kinderen met EMB worden uitgesproken en vastgelegd.

Visie op het complementair of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen met EMB

Samen met het recht op onderwijs, hebben kinderen met EMB ook recht op gepaste zorg. De school en de eventueel betrokken welzijnsvoorziening(en) expliciteren hoe ze samen vormgeven aan een complementair of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod, dat op maat is van elk kind met EMB en dat optimaal op elkaar is afgestemd.

De visie op samenwerking tussen onderwijs en welzijn wordt door alle partners geëxpliciteerd. De rol van elk van deze partners in het realiseren van een aangepast complementair of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen met EMB wordt daarin geëxpliciteerd, evenals de wijze van samenwerking.

.....**Minimale invulling:**

Sommige (niet alle) kinderen met EMB zijn welkom in de school. Er wordt met een positieve bril gekeken naar deze groep en hun leer- en ontwikkelingsmogelijkheden. Toch wordt twijfel uitgedrukt of onderwijs steeds een meerwaarde heeft voor deze kinderen. De school ontwikkelt en expliciteert de gedeelde waarden, missie en visie voor alle kinderen in de school, maar vertaalt dit niet specifiek voor de groep van kinderen met EMB. Er wordt niet structureel samengewerkt met welzijnsactoren. Indien er een samenwerking is met een welzijnsactor, is de visie op deze samenwerking niet structureel vastgelegd en wordt er niet geëxpliciteerd hoe samen vormgegeven wordt aan een complementair of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod.

.....**Gedeeltelijke invulling:**

Er zijn nog elementen aanwezig van de minimale invulling, maar tevens elementen van de wenselijke invulling. Elementen van de wenselijke invulling zijn in aanzet aanwezig, maar verbetering is mogelijk. Niet alle elementen van de wenselijke invulling zijn zichtbaar in de dagelijkse klaspraktijk.

.....**Wenselijke invulling:**

Alle kinderen met EMB hebben recht op onderwijs. Voor elk kind wordt een individueel op maat gemaakt onderwijs- en zorgaanbod voorzien dat afgestemd is op de noden en mogelijkheden van elk kind. De school ontwikkelt en expliciteert haar gedeelde waarden, missie en visie met betrekking tot kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met EMB. De betekenis en meerwaarde van onderwijs voor deze specifieke groep wordt hierbij benadrukt. De visie is gedragen door het hele team en wordt in de praktijk gerealiseerd. De school werkt structureel samen met welzijnsorganisaties. Er wordt door deze actoren een gemeenschappelijke visie ontwikkeld op een aangepast onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen met EMB en hoe daar in de praktijk samen vorm kan aan gegeven worden.

REFLECTIEVRAGEN

Ga zelf aan de slag

1. Herkent u uw eigen werking in de uitgewerkte casus?
2. Situeer uw werking voor dit thema op het continuüm van 'minimale invulling' naar 'wenselijke invulling'. Waar liggen de sterktes en werkpunten van uw aanbod voor kinderen met EMB voor de verschillende kwaliteitsindicatoren?
3. Wat zijn eerstvolgende acties die u in de eigen werking kan ondernemen om op het continuüm te evolueren richting de 'wenselijke invulling'?
4. Indien u uw werking inschaalt als wenselijk, hoe kunt u er dan voor zorgen dat de sterkte van de werking behouden blijft en u deze telkens opnieuw onderwerpt aan kritische reflectie?

Scan de QR code en download het invulformulier op de website van Multiplus

Beleid

CASUS

Toen ik voor het eerst naar school ging, waren er zoveel nieuwe mensen om me heen. Zoveel verschillende gezichten die ik zag op een dag. Het was best wel een beetje overweldigend. Maar nu begin ik iedereen te herkennen en raak ik er steeds meer aan gewend.

Mijn klasjuf Kristien en mijn begeleider Hans zijn de personen die ik het meeste zie op een dag. Zij weten samen met mijn ouders en de therapeuten goed wat ik aan ondersteuning nodig heb, hoe ik verder kan ontwikkelen en welke stapjes we daarin samen proberen zetten. Er is wel eens verwarring over ieders rol en taak in het plan dat voor mij is opgemaakt. Tegenstrijdige communicatie of gebrek aan openheid en wederzijds vertrouwen, maken dat bepaalde stapjes voor mij ook moeizamer tot stand komen.

Soms moet ik ook een dagje thuisblijven van school. Niet omdat ik ziek ben, maar omdat de leerkrachten en begeleiders die hier werken zelf naar school moeten gaan. Net zoals wij, blijven ook zij altijd leren."

VERANTWOORDING

Een gedragen en samenhangend beleid dat vertrekt vanuit een gedeelde visie, vraagt om een organisatiecultuur waarin openheid en dialoog, actieve participatie van alle betrokkenen en levenslang leren centraal staan.

Alle neuzen staan in dezelfde richting en verwachtingen ten aanzien van elkaar zijn helder. De CLB's en de pedagogische begeleidingsdiensten kunnen hierin mee een ondersteunende rol opnemen. Kwaliteitsvol onderwijs en gepaste zorg voor deze doelgroep zijn pas mogelijk door het interdisciplinair samenwerken van diverse professionals, met respect voor ieders expertise en rol, door het efficiënt inzetten van beschikbare financiële middelen én mits vertrouwen van leidinggevenden. Dit alles krijgt idealiter vorm in een veilige leef-, leer-, en werkomgeving.

“Multidisciplinair werken is de kracht in onze voorziening.”

deelnemer focusgroep – leerkracht stimulatieklas EMB revalidatiecentrum

”

“Wij hebben een vormingsplan opgesteld waarbij leerkrachten, begeleiders en therapeuten dezelfde vormingen volgen.”

deelnemer interview – directeur school buitengewoon onderwijs

“Onze middelen voor de EMB-werking van onderwijs en welzijn worden in 1 pot gegooid.”

deelnemer interview – directeur zorg medisch pedagogisch centrum

KWALITEITSINDICATOREN + CONTINUÛM

Personeels- en professionaliseringsbeleid

De school ontwikkelt en voert een doeltreffend personeelsbeleid dat samenhangend en adequaat is om een gepast onderwijs- en zorgaanbod te realiseren voor kinderen met EMB. De school rekruteert mensen van diverse disciplines, zodat men multidisciplinair vorm kan geven aan kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met EMB. In het personeelsbeleid spreekt de school de expertise van zijn welzijnspartner(s) aan en worden afspraken tussen beide partners uitgesproken en vastgelegd.

De welzijnsvoorziening ontwikkelt en voert eveneens een doeltreffend personeelsbeleid dat het mogelijk maakt om samen te werken met de school om een gepast onderwijs- en zorgaanbod te realiseren voor kinderen met EMB. De afspraken over deze samenwerking worden vastgelegd. Ook in welzijnsvoorzieningen worden mensen van verschillende disciplines gerekruteerd zodat men multidisciplinair vorm kan geven aan kwaliteitsvol onderwijs voor kinderen met EMB.

De school, het CLB, de PBD en leersteuncentra ontwikkelen en voeren een doeltreffend professionaliseringsbeleid en hebben hierbij specifieke aandacht voor de beginnende leerkrachten en eigen teamleden. Dit beleid maakt uitwisselingen tussen onderwijs en welzijn mogelijk. Er wordt specifieke begeleiding voorzien voor startende leerkrachten en teamleden om een complementair of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod te kunnen realiseren voor kinderen met EMB. Iedere partner moet vertrouwd worden met kinderen met EMB en hun specifieke noden en behoeften leren kennen.

De leerkrachten en andere teamleden van de school krijgen zowel schoolintern als schoolextern de kans om zich bij te scholen over onderwijs en zorg aan kinderen met EMB, om te leren van de ervaring van andere professionals (in vormen van intervisie) en om navorming (langere programma's van een aantal weken, semester of jaar) te volgen. De professionaliseringsnoden van de teamleden en de prioritaire doelen van de school staan daarin centraal. De school moedigt de implementatie van professionaliseringsinitiatieven aan en volgt de effecten ervan op.

De welzijnsvoorziening ontwikkelt en voert een doeltreffend professionaliseringsbeleid. Dit beleid maakt uitwisselingen met onderwijs, en samenwerking tussen de twee partners mogelijk.

De medewerkers van het school- en welzijnsteam worden ondersteund en gerespecteerd door hun leidinggevenden. Ze ervaren dat ze er niet alleen voor staan.

Financieel en materieel beleid

De school en de welzijnsvoorziening ontwikkelen en voeren elk een financieel en materieel beleid. Het beleid van zowel de school als de welzijnspartner maakt samenwerking tussen de twee partners mogelijk. Indien er samengewerkt wordt, wordt er samen bekeken en afgestemd hoe middelen efficiënt kunnen worden ingezet voor de kinderen met EMB. Deze afspraken worden zowel in het beleid van de school als in dat van de welzijnsvoorziening opgenomen. Elke partner moet daarbij ook zicht hebben op de materiële noden van deze kinderen.

De school en de welzijnsvoorziening kennen de nodige kanalen om overheidssubsidies aan te vragen en om aan actieve fondsenwerving te doen. Daarnaast zetten zij ook in op huur- of uitleenmogelijkheden. De school en de welzijnsvoorziening wenden de hen toegekende middelen/beschikbare financiële middelen aan op basis van duidelijke criteria in functie van de prioriteiten en de doelen die ze willen bereiken. Indien er samengewerkt wordt, doen ze dat in overleg met elkaar.

Fysieke en mentale veiligheid in leef-, leer- en werkomgeving

De school en de welzijnsvoorziening voeren elk een doeltreffend beleid met het oog op de fysieke en mentale veiligheid van de leef-, leer- en werkomgeving.

De kinderen met EMB en de teamleden voelen zich veilig op school en in de welzijnsvoorziening. Het onderwijs en de zorg vinden plaats in lokalen die veilig en hygiënisch zijn.

De school en de welzijnsvoorziening zijn beiden een toegankelijke en gebruiksvriendelijke omgeving voor rolstoelgebruikers en zijn aangepast aan eventuele visuele en auditieve beperkingen van kinderen van EMB.

.....*Minimale invulling:*

De school heeft een minimale beleidsvoering op vlak van personeels-, professionaliserings-, financieel en materieel beleid. Het schoolteam bestaat uit verschillende disciplines, maar er ontbreken specifieke functie- of taakomschrijvingen. De school heeft een professionaliseringsplan dat mogelijkheden geeft tot schoolinterne en -externe vormingen. Er zijn jaarlijks functioneringsgesprekken voor personeelsleden. De financiële en materiële middelen worden verdeeld over de verschillende groepen, afhankelijk van waar de grootste investeringen nodig zijn. Er wordt aandacht besteed aan de fysieke en mentale veiligheid van zowel leerlingen als leerkrachten, door het aanstellen van een vertrouwenspersoon, preventie-adviseur en door de veilige inrichting van de lokalen.

.....*Gedeeltelijke invulling:*

Er zijn nog elementen aanwezig van de minimale invulling, maar tevens elementen van de wenselijke invulling. Elementen van de wenselijke invulling zijn in aanzet aanwezig, maar verbetering is mogelijk. Niet alle elementen van de wenselijke invulling zijn zichtbaar in de dagelijkse klaspraktijk.

.....*Wenselijke invulling:*

De school heeft een sterk beleid uitgewerkt en dit op verschillende domeinen (personeelsbeleid, professionaliseringsbeleid, financieel en materieel beleid).

De school heeft een gedetailleerd professionaliseringsplan dat jaarlijks herbekeken wordt en afgestemd wordt op de actuele noden van de personeelsleden. Er wordt sterk ingezet op vorming, coaching en peer-ondersteuning van beginnende leerkrachten. Ook voor de meer ervaren leerkrachten worden er naast de interne en externe vormingen, mogelijkheden aangeboden voor on-the-job coaching, intervisie en bezoek aan andere contexten. Er wordt een personeelsbeleid gevoerd waarbij de rol en de verwachtingen ten aanzien van elk teamlid duidelijk zijn geëxpliciteerd. Er zijn schoolinterne afspraken over de verdeling van de middelen op basis van de zorgzwaarte van de leerlingen. Er is samen met de welzijnsactor een beleid opgesteld waarin afspraken zijn vastgelegd over de inzet van medewerkers, het gezamenlijk aanbod van vorming en coaching en de verdeling van de middelen vanuit onderwijs en welzijn. In het kader van de fysieke en mentale veiligheid is er beleid uitgewerkt dat verschillende aspecten bevat zoals het omgaan met vrijheidsbeperkende maatregelen, een agressiebeleid, een deconnectiebeleid, etc.

REFLECTIEVRAGEN

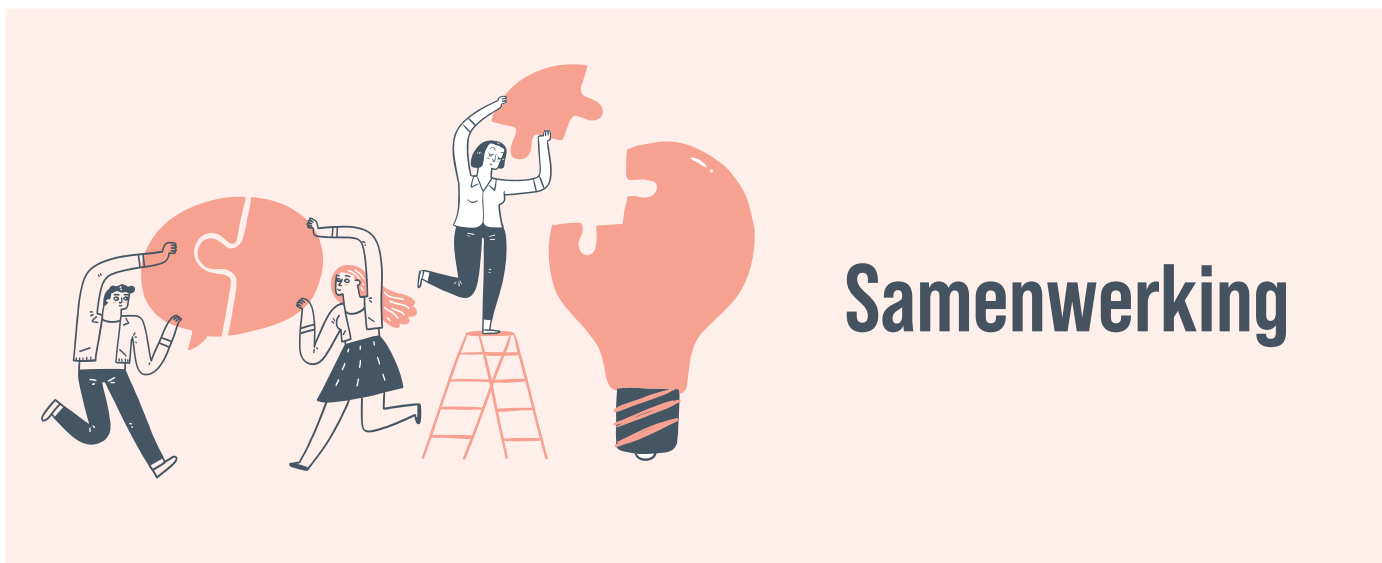
Ga zelf aan de slag

1. Herkent u uw eigen werking in de uitgewerkte casus?
2. Situeer uw werking voor dit thema op het continuüm van 'minimale invulling' naar 'wenselijke invulling'. Waar liggen de sterktes en werkpunten van uw aanbod voor kinderen met EMB voor de verschillende kwaliteitsindicatoren?
3. Wat zijn eerstvolgende acties die u in de eigen werking kan ondernemen om op het continuüm te evolueren richting de 'wenselijke invulling'?
4. Indien u uw werking inschaalt als wenselijk, hoe kunt u er dan voor zorgen dat de sterkte van de werking behouden blijft en u deze telkens opnieuw onderwerpt aan kritische reflectie?

Scan de QR code en download het invulformulier op de website van Multiplus

Samenwerking

CASUS

Mijn juf werkt heel goed samen met de begeleiders die rond mij staan. Ze zorgen er samen voor dat alles wat ik nodig heb, of het nu gaat om leren of zorg, op elkaar is afgestemd. Met de therapeuten gaat de samenwerking soms wel wat moeizamer omdat zij minder op de klasvloer komen waardoor ze niet altijd op de hoogte zijn van recente afspraken. Zo gaat er soms wel tijd verloren. Ik heb Hans en juf Kristien wel al vaak samen zien overleggen met de orthopedagoog en soms ook met de therapeuten. Ook iemand van het CLB sluit dan aan.

Af en toe zie ik mijn ouders ook op school. Ze komen dan met mijn juffen, begeleiders en therapeuten praten over hoe het met mij op school gaat. Mijn ouders zijn meestal goed op de hoogte van wat er op school en in de leefgroep gebeurt. Ze krijgen na een schooldag vaak foto's doorgestuurd. Ik ben dan aan het koken, spelen, snoezelen, oefenen met oogbesturing, ...

VERANTWOORDING

Het is in de realisatie van een aangepast onderwijs- en zorgaanbod voor deze doelgroep van groot belang dat de betrokken partners uit onderwijs en de eventueel betrokken partners uit welzijn elkaar vinden en als gelijkwaardig zien. Iedere partner heeft een unieke inbreng, een eigen invalshoek en eigen expertise. Vertrekkende daarvan streeft men naar een consensus over wat nodig is om kwaliteitsvol onderwijs én gepaste zorg neer te zetten. Een gedegen samenwerking garandeert op deze manier de continuïteit en de flexibiliteit van het aanbod.

Deze samenwerking geldt ook in contact met CLB's, PBD's en leersteuncentra (gewoon onderwijs). Uiteraard vormt het partnerschap met ouders hierin ook een belangrijk onderdeel. Ouders kunnen als geen ander een bijdrage leveren in het tot stand komen van de beeldvorming van hun kind. Zij kennen hun kind het beste en weten wat de noden of voorkeuren van hun kind zijn om van daaruit tot gezamenlijk geformuleerde doelstellingen te komen.

“Samenwerking tussen verschillende partijen is uiteraard een belangrijk kwaliteitscriterium.”

deelnemer focusgroep – leerkracht stimulatieklas EMB revalidatiecentrum

”

“De samenwerking tussen onderwijs en welzijn is leerlinggebonden maar zeker belangrijk, nodig, zinvol en waardevol. Het zorgt ook voor continuïteit.”

deelnemer focusgroep – directeur school buitengewoon onderwijs

“De samenwerking met ouders is heel belangrijk. De werking staat of valt met ouders.”

deelnemer interview – begeleider multifunctioneel centrum

KWALITEITSINDICATOREN + CONTINUÛM

Samenwerking onderwijs en welzijn

Onderwijs en welzijn zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het aanbieden van een complementair of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod. Een samenwerking tussen partners uit beide sectoren is voor vele kinderen met EMB noodzakelijk om kwaliteitsvol onderwijs en zorg te kunnen bieden aan kinderen met EMB.

Er is samenwerking en regelmatig overleg nodig binnen het schoolteam en tussen de partners uit beide sectoren om te zorgen voor een aangepast en op elkaar afgestemd complementair of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod op maat van kinderen met EMB. Op deze manier kan de continuïteit en de flexibiliteit van het aanbod gegarandeerd worden. De complementariteit of integratie van de onderdelen zorg, therapie en onderwijs worden hierdoor ook gewaarborgd.

Deze samenwerking draagt bij tot een gezamenlijke doelgerichte aanpak en zorgt voor wederzijdse versterking. Hierbij is er aandacht voor reflectie, evaluatie en bijsturing van het onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen met EMB waarbij er rekening gehouden wordt met hun individuele noden en wensen. Het complementaire of geïntegreerde onderwijs- en zorgaanbod moet aansluiten bij de noden van kinderen met EMB.

Samenwerking met ouders

De verschillende partners zetten bewust in op het opbouwen van een positieve relatie met de ouders en houden daarbij rekening met de wensen van ouders en de kinderen met EMB.

De ouders van het kind met EMB worden beschouwd als volwaardige partners in de uitbouw van een complementair of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod voor hun kind. Ouders kennen hun kind met EMB immers het beste. Er wordt veel aandacht besteed aan de kwaliteit van de wederzijdse communicatie. Relevante en toegankelijke informatie wordt teruggekoppeld aan de ouders waarbij gebruik wordt gemaakt van een communicatiekanaal op maat van de ouders. De ouders hebben ook een actieve rol in het doorlopen van de cyclus van handelingsplanmatig werken. De specifieke achtergrondkenmerken van ouders en familieleden worden hierbij ook in rekening gebracht.

.....**Minimale invulling:**

Er wordt een multidisciplinair team gevormd rond de leerlingen met EMB. De samenwerking omvat zowel formele als informele overlegmomenten en is gericht op de praktische en inhoudelijke uitwerking van het onderwijs- en zorgaanbod voor de leerlingen. Soms vindt het overleg binnen een discipline plaats, soms interdisciplinair. De ouders worden betrokken bij het onderwijsproces van hun kind door regelmatige oudercontacten, aanwezigheid op overlegmomenten en dagdagelijkse uitwisseling (via heen- en weerschriftje of whatsapp). Er is een vast aanspreekpunt voor de ouders. De samenwerking tussen onderwijs en welzijn wordt ondersteund door regelmatige aanwezigheid op elkaars overlegmomenten.

.....**Gedeeltelijke invulling:**

Er zijn nog elementen aanwezig van de minimale invulling, maar tevens elementen van de wenselijke invulling. Elementen van de wenselijke invulling zijn in aanzet aanwezig, maar verbetering is mogelijk. Niet alle elementen van de wenselijke invulling zijn zichtbaar in de dagelijkse klaspraktijk.

.....**Wenselijke invulling:**

Er is regelmatig en gestructureerd overleg tussen alle leden van het multidisciplinair team. Alle disciplines hebben daarin een eigen inbreng met het oog op het samen formuleren van doelen en het samen vormgeven aan een aangepast onderwijs- en zorgaanbod. Er wordt de nodige tijd en ondersteuning voorzien voor dit schoolintern overleg. Daarnaast is er sprake van een gestructureerde samenwerkingsaanpak met de welzijnspartner of andere externe partners. Dat betekent dat er ook regelmatig en gestructureerd overleg is tussen medewerkers van onderwijs en welzijn. Onderwijs en welzijn zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het aanbieden van een complementair of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod. De verschillende partners zetten bewust in op het opbouwen van een positieve relatie met de ouders waarbij er rekening gehouden wordt met de wensen van de ouders. Ouders worden regelmatig geïnformeerd over de evolutie van hun kind en worden regelmatig betrokken bij het (gemeenschappelijk) overleg, waarin doelen opgesteld worden voor het kind. Er wordt veel aandacht besteed aan de kwaliteit van de wederzijdse communicatie en de betrokkenheid van ouders wordt actief gestimuleerd.

REFLECTIEVRAGEN

Ga zelf aan de slag

1. Herkent u uw eigen werking in de uitgewerkte casus?
2. Situeer uw werking voor dit thema op het continuüm van 'minimale invulling' naar 'wenselijke invulling'. Waar liggen de sterktes en werkpunten van uw aanbod voor kinderen met EMB voor de verschillende kwaliteitsindicatoren?
3. Wat zijn eerstvolgende acties die u in de eigen werking kan ondernemen om op het continuüm te evolueren richting de 'wenselijke invulling'?
4. Indien u uw werking inschaalt als wenselijk, hoe kunt u er dan voor zorgen dat de sterkte van de werking behouden blijft en u deze telkens opnieuw onderwerpt aan kritische reflectie?

Scan de QR code en download het invulformulier op de website van Multiplus

Ontwikkeling stimuleren

CASUS

Zoals ik al eerder zei, praten mijn klasjuf Kristien, mijn begeleider Hans en de therapeuten best wel veel met elkaar. Ze zorgen ervoor dat alles wat ik nodig heb, goed op elkaar is afgestemd.

Over het algemeen ben ik een vrolijke meid en wil ik niks missen van wat er te beleven valt. Ik kan dan ook erg verdrietig zijn als ik uit een voor mij leuke activiteit wordt weggehaald en laat dat ook duidelijk merken door luid te huilen en te roepen.

Aangezien ik dit schooljaar nieuw ben, is het voor juf Kristien en begeleider Hans echt nog wel zoeken naar wat ik al dan niet fijn vind. Ik maak me duidelijk met mijn lichaam en doe dat soms met heel subtiele gebaren, geluidjes of spierspanning, iets wat mijn omgeving zeker niet altijd heeft gezien. Ik kan mijn blik best goed focussen op iets wat ik echt wil hebben bv. spelmateriaal of mijn beker wanneer ik dorst heb. Die informatie kregen juf Kristien en begeleider Hans via gesprekken met mensen die me goed en al lange tijd kennen, zoals mijn ouders en mijn PAB-assistent Lydia.

Al deze mensen samen kijken naar wat ik kan, wat ik nog kan leren en maken een plan op om me daarbij te helpen. Ze stellen op die manier alles in het werk om mij te laten groeien op mijn tempo en volgens mijn unieke weg! Zo staat bovenaan in mijn individueel handlingsplan het perspectief "Ik oefen invloed uit op mijn omgeving," gevolgd door het hoofddoel "Ik druk mezelf uit aan de hand van mijn spraakcomputer met oogbesturing".

Eén werkdoel dat daaruit voortvloeit is "Ik maak een keuze tussen twee spelmateriaal op foto". Op het computerscherm verschijnen twee foto's van spelmateriaal. Ik probeer dan met mijn blik te kijken naar wat ik graag wil hebben en de computer benoemt telkens waar ik naar kijk. Vervolgens krijg ik het gekozen spelmateriaal om mee te spelen. Op dit werkdoel zetten zowel mijn klasjuf Kristien als mijn begeleider Hans en de logopediste in. Uit dat plan vloeien dan uiteindelijk vaste handelingsregels voort waar iedereen zich aan houdt. Zo hebben juf Kristien en begeleider Hans eerder al ontdekt dat het mij echt helpt wanneer ik 's ochtends als eerste wordt binnengebracht in het klaslokaal en dan pas de andere kinderen. Dat maakt de overgang naar de klas voor mij heel wat minder overprikkelend.

Ik word soms ook uit de klasgroep genomen om even één op één te werken met een therapeut of leerkracht. Dat vind ik ook wel eens fijn, want dan kan ik mij heel goed focussen op de activiteit. In de klas heb ik mijn eigen snoezelhoekje waarin ik soms even tot rust kan komen. Het voelt voor mij erg veilig dat ik juf Kristien of begeleider Hans op die momenten nog altijd kan horen in de klas.

VERANTWOORDING

Binnen onderwijs en welzijn voor deze doelgroep neemt de cyclus van handelingsplanmatig werken een erg belangrijke plaats in. Dat is nodig opdat een kind met EMB zich zo optimaal mogelijk kan ontwikkelen en hierover zelf de regie kan ervaren. Het vertrekpunt is een helder persoonsbeeld waarin voorkeuren, mogelijkheden, beperkingen, karakter en temperament, ... van het kind naar voor komen.

Hieruit vloeien de specifieke onderwijs- en zorgbehoeften voort. In de doelenfase komt men vanuit een breed perspectief en hoofddoel tot één of een aantal SMARTI geformuleerde werkdoelen waarop het onderwijs- en zorgaanbod vervolgens een antwoord biedt. Op regelmatige basis evalueren betrokkenen de geformuleerde (werk) doelen. Het proces van handelingsplanmatig werken vindt zijn neerslag in een individueel aangepast curriculum.

Kinderen en jongeren met EMB leren en ontwikkelen vanuit interacties met mensen om hen heen. Hun leerprocessen hangen dus samen met een stimulerende sociale en communicatieve leeromgeving. De leerkrachten, begeleiders en therapeuten spelen hierin een centrale rol en creëren zo kansen tot het ervaren van verbondenheid, competentie en autonomie. Zorg vormt een betekenisvol onderdeel van het takenpakket van alle betrokkenen, waaraan men ook specifieke leerdoelen en werkpunten kan koppelen.

“Het cyclisch proces van handelingsplanmatig werken wordt elk jaar voor ieder kind doorlopen. Op het begin van het jaar worden er telkens nieuwe doelen geformuleerd die tussentijds en op het einde van het jaar geëvalueerd worden.”

”

deelnemer focusgroep – leerkracht stimulatiekلاس EMB revalidatiecentrum

“Elk jaar wordt er een groepswerkplan opgesteld per klas. Hierin wordt beschreven waar de klas voor staat en waar de klas naartoe gaat. Daarnaast wordt er ook beschreven wie de kinderen zijn en wat hun noden en behoeften zijn.”

deelnemer interview- orthopedagoog school buitengewoon onderwijs

KWALITEITSINDICATOREN + CONTINUÛM

Handelingsplanmatig werken

De school en de welzijnsvoorziening passen de cyclus van handelingsplanmatig werken toe in nauw overleg met de ouders. Er wordt rekening gehouden met de voorkeuren en wensen van de ouders. Om een complementair of geïntegreerd zorg- en onderwijsaanbod mogelijk te maken, doen de school en de welzijnsvoorziening dat gezamenlijk en in dialoog met elkaar.

Beeldvorming

Relevante gegevens over het kind met EMB van voorbije jaren/settings worden bijgehouden en gebruikt bij het opstellen van de beeldvorming. Er wordt een gemeenschappelijk kader gehanteerd om deze gegevens samen te brengen en te rapporteren.

De beeldvorming komt tot stand door de betrokkenheid van alle relevante actoren rond het kind met EMB (actoren uit onderwijs en welzijn, en de ouders).

De beeldvorming is gebaseerd op wetenschappelijk valide en betrouwbare methoden en op dialoog met mensen die het kind goed kennen. Deze beeldvorming wordt benaderd als een continu doorlopend proces.

De beeldvorming is gedetailleerd en genuanceerd en bevat relevante informatie over de mogelijkheden, de beperkingen en de noden van het kind met EMB, op cognitief, interactief en communicatief, sensorisch, motorisch, sociaal-emotioneel, relationeel-seksueel vlak en op vlak van zelfredzaamheid en gezondheid. Zowel de bevorderende als belemmerende omgevingsfactoren die een invloed hebben op het functioneren worden daarbij eveneens in kaart gebracht.

Deze beeldvorming wordt ingezet in onderwijs voor planning, zowel op leerling-, klas- als schoolniveau en wordt gebruikt om de ontwikkeling van het kind met EMB op te volgen. Daarnaast wordt de beeldvorming ook in onderlinge afstemming ingezet in welzijn voor planning op kind-, leefgroep- en organisatieniveau.

Doelen

De doelen worden afgeleid uit de beeldvorming van het kind met EMB en de noden die daaruit blijken. Er wordt een prioritair perspectief geformuleerd met hoofddoelen en werkdoelen die logisch uit elkaar voortvloeien en gedragen worden door alle teamleden en relevante anderen.

Strategieën, werkvormen en methoden

Er worden duidelijke strategieën en een duidelijke aanpak geformuleerd om de vooropgestelde doelen te bereiken. Deze strategieën worden geconcretiseerd in activiteiten en aandachtspunten die beschrijven hoe, met wie, waarmee en waar het doel gerealiseerd zal worden.

Evaluatie

Er wordt beschreven hoe, door wie, wanneer en hoe vaak het plan zal worden geëvalueerd. Alle betrokkenen worden hiervan op de hoogte gebracht.

Er wordt nagegaan of het perspectief en de hoofd- en werkdoelen bereikt zijn en in welke mate deze doelen bereikt zijn.

De evaluatie wordt door een multidisciplinair team gedaan en heeft een formeel karakter (met tussendoor informele evaluatiemomenten) waarbij objectieve en subjectieve informatie gecombineerd wordt.

Rapportering

De rapportering wordt als een gezamenlijk instrument gebruikt door alle betrokken actoren en bevat gedetailleerde informatie. Het vormt een duidelijke weergave van de beeldvorming, doelen, strategieën, werkvormen, methoden en evaluatie en wordt regelmatig herzien. Deze rapportering wordt vastgelegd in een systeem waar alle actoren toegang toe hebben.

De rapportering komt tot stand door het samenbrengen van gezamenlijke kennis en expertise van verschillende teamleden en directe betrokkenen, zowel uit onderwijs als welzijn.

Geschied onderwijscurriculum

Er worden curricula gebruikt die aangepast zijn aan de doelgroep van kinderen met EMB. De daarin aangegeven leerlijnen en leeractiviteiten zijn inspirerend bij het op zoek gaan naar ontwikkelingsgerichte doelstellingen en leeractiviteiten op maat van het kind met EMB.

Er wordt gebruik gemaakt van bronnen en materialen op maat van het kind met EMB die aansluiten bij de ontwikkelingsmogelijkheden van het kind met EMB.

Er wordt maximaal ingezet op ondersteunende technologie voor kinderen met EMB.

Interactie en communicatie

Er worden gepaste strategieën ingezet die bevorderend zijn voor de relatie-opbouw. De medewerkers zowel van de school als van de welzijnsvoorziening zijn sensitief in het oppikken van communicatieve signalen van kinderen met EMB en kunnen deze accuraat interpreteren om er vervolgens responsief op in te spelen (bijvoorbeeld aan de hand van video-opnames). Het kind met EMB wordt beschouwd als een actieve communicatiepartner. Er is voldoende kennis en vaardigheden voorhanden om in interactie te treden met kinderen met EMB. Vanuit de beeldvorming wordt gepaste ondersteunende communicatie ingezet om de interactie en communicatie te bevorderen.

Er worden gepaste strategieën ingezet die bevorderend zijn voor de ontwikkeling van autonomie en zelfbepaling. Het inzetten op het identificeren van individuele voorkeuren van het kind met EMB en hiermee rekening houden in het onderwijs- en zorgaanbod is belangrijk. Het kind met EMB krijgt kansen om invloed uit te oefenen op wat er gebeurt in de omgeving.

Er worden gepaste strategieën ingezet die bevorderend zijn voor de competentie-ontwikkeling. Het kind met EMB krijgt leerkansen en -ervaringen om competenties op diverse domeinen te ontwikkelen. Er wordt gereflecteerd over de optimale condities tot leren. De kinderen met EMB worden gemotiveerd en gestimuleerd in hun leerproces door de inzet van aangepaste leerstrategieën/ondersteuning (zoals werken in kleine stappen, veel aanmoedigen, verbale begeleiding, motivering, instructies geven, aanspreken van de zone van naaste ontwikkeling) en door bekrachtiging en feedback.

Optimale leeromgeving in de klas

Er worden op een doordachte manier criteria gehanteerd om de klasgroep samen te stellen en er is een expliciete visie op het verloop van het schooltraject voor kinderen met EMB (bv. overgang van klasgroep, overgang van kleuter naar lager en van lager naar secundair onderwijs).

Het aanbod van leeractiviteiten en de groeperingsvorm (individueel of in groep, kleine of grote klasgroepen, heterogene of homogene groepen) worden aangepast aan de vooropgestelde doelen. Er is een evenwichtige combinatie van individueel werken en werken in groep. De grootte van de groepen laat toe om tegemoet te komen aan de individuele (zorg)behoeften van het kind met EMB en om voor alle kinderen individuele aandacht en benadering te realiseren.

De inrichting van de ruimtes is aangepast aan kinderen met EMB. Er is voldoende rust in de omgeving om overprikkeling en afleiding tegen te gaan en de mogelijkheid om een eigen plekje te hebben. De ruimte is ook uitnodigend voor activiteit en komt de alertheid en betrokkenheid van het kind met EMB ten goede.

De activiteiten worden ingebed in een vertrouwde en voorspelbare structuur waarbij iedere leerling zich veilig voelt.

Om een optimale leeromgeving te creëren, wordt er ingezet op een positief klimaat. Een belangrijk aspect hierbinnen is het mogelijk maken van interacties en sociale contacten tussen kinderen.

Er wordt aandacht gegeven aan het opnemen van zorg voor een leerling met EMB. Alle teamleden zijn hier mee verantwoordelijk voor. Medewerkers van onderwijs hebben voldoende kennis over aspecten die met zorg te maken hebben en andersom heeft het zorgpersoneel voldoende kennis over onderwijsaspecten. Zorg wordt gezien als een betekenisvol onderdeel van het takenpakket waaraan specifieke leerdoelen en werkpunten gekoppeld kunnen worden. Het bieden van een gepast complementair of geïntegreerd onderwijs- en zorgaanbod wordt gezien als een gedeelde opdracht van onderwijspersoneel en andere actoren. Hierdoor kan een zo optimaal mogelijke leeromgeving bereikt worden voor het kind met EMB.

.....**Minimale invulling:**

Binnen de school wordt de cyclus van handelingsplanmatig werken toegepast voor de opvolging van de individuele ontwikkeling van leerlingen met EMB. Deze cyclus omvat het opstellen van een beeldvorming over de leerling op de verschillende ontwikkelingsdomeinen, daaruit volgend het opstellen van individuele doelen, en het regelmatig evalueren en rapporteren in een handelingsplan of een individueel aangepast curriculum. In de interactie met leerlingen wordt er veiligheid en nabijheid geboden. Daarnaast wordt de ontwikkeling gestimuleerd via aangepaste activiteiten, zowel individueel als in groep. De omgeving is goed gestructureerd met vaste routines en vertrouwde mensen, en omvat diverse (ook rustige) hoekjes en ruimtes. De infrastructuur en de hulpmiddelen zijn aangepast aan de leerlingen. Er wordt bewust nagedacht over de samenstelling van de klasgroepen op basis van de behoeften en mogelijkheden van de leerlingen.

.....**Gedeeltelijke invulling:**

Er zijn nog elementen aanwezig van de minimale invulling, maar tevens elementen van de wenselijke invulling. Elementen van de wenselijke invulling zijn in aanzet aanwezig, maar verbetering is mogelijk. Niet alle elementen van de wenselijke invulling zijn zichtbaar in de dagelijkse klaspraktijk.

.....**Wenselijke invulling:**

De cyclus van handelingsplanmatig werken wordt binnen de school op een zeer zorgvuldige en gecoördineerde wijze aangepakt. De school hanteert daartoe een wetenschappelijk gevalideerde methode, heeft een schriftelijk vastgelegde procedure, en heeft duidelijk vastgelegd wie welke rol opneemt in de diverse stappen van het opstellen van individuele handelingsplannen en hoe de coördinatie tussen de verschillende betrokkenen verloopt. De ontwikkelingsdoelen op de verschillende domeinen worden als uitgangspunt gebruikt, maar verder geconcretiseerd zodat tegemoetgekomen kan worden aan de specifieke noden van de EMB-leerlingen. Ouders worden gedurende het hele proces actief betrokken bij elke stap in de cyclus. Indien scholen samenwerken met een externe partner, wordt er één gezamenlijk plan uitgewerkt waarin doelen geformuleerd worden die beide actoren proberen te realiseren doorheen hun werking.

REFLECTIEVRAGEN

Ga zelf aan de slag

1. Herkent u uw eigen werking in de uitgewerkte casus?
2. Situeer uw werking voor dit thema op het continuüm van 'minimale invulling' naar 'wenselijke invulling'. Waar liggen de sterktes en werkpunten van uw aanbod voor kinderen met EMB voor de verschillende kwaliteitsindicatoren?
3. Wat zijn eerstvolgende acties die u in de eigen werking kan ondernemen om op het continuüm te evolueren richting de 'wenselijke invulling'?
4. Indien u uw werking inschaalt als wenselijk, hoe kunt u er dan voor zorgen dat de sterkte van de werking behouden blijft en u deze telkens opnieuw onderwerpt aan kritische reflectie?

Scan de QR code en download het invulformulier op de website van Multiplus

CASUS

Ik voel me goed op school en in de leefgroep.

De mensen rondom mij op school zetten alles op alles om mij te laten groeien in mijn ontwikkeling en bewaken daarnaast heel goed wat ik op elk moment aankan. Zo helpen ze mij heel erg in het oefenen met mijn oogbesturingscomputer en laten me nadien altijd even rusten op de bedbox omdat dit heel erg hard werken is voor mij. Ik ben dan gewoon te moe om onmiddellijk aan een volgende activiteit te beginnen. Via oogbesturing leer ik o.a. aangeven waarmee ik wil spelen, met wie ik wil spelen, of ik een activiteitje 'nog' een keer wil doen en probeer ik zelf een verhaaltje te lezen van het Sprekend Boek.

Ik merk dat mijn ouders wel twijfelen aan de meerwaarde hiervan omdat zij mijn lichaamstaal zonder moeite kunnen lezen en dat voor hen voldoende is. Mijn ouders gebruiken daarom de spraakcomputer niet samen met mij wanneer ik thuis ben. Ik ben vrij zeker dat de mensen op school dit niet weten."

VERANTWOORDING

Onderwijs aan kinderen met EMB zet in op functionele leerwinst (o.a. conceptuele, communicatieve, emotionele, zelfredzaamheids- en zelfbepalingsvaardigheden), leerwinst op vlak van sociale interacties en participatie (o.a. interacties met leeftijdsgenoten, deelnemen aan groepsgebeuren, deelname aan activiteiten in de bredere samenleving) en schoolse leerwinst (verwerven van kennis en vaardigheden op verschillende schoolse leerdomeinen zoals taal en bewegingsopvoeding). Op langere termijn streven we ernaar dat onderwijs leidt tot een verbetering of een versterking van de persoonlijke kwaliteit van leven voor elk kind met EMB.

Leren en ontwikkelen verloopt bij kinderen met EMB minder snel dan bij kinderen zonder EMB. Het is belangrijk om die kleine stapjes op te merken en de kracht van het kind daardoor te zien. Bovendien mag het leren en de leerwinst van kinderen met EMB niet enkel gezien worden in termen van het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden. Ook het uitbreiden van bestaande vaardigheden (bv. langer kunnen spelen met bepaald materiaal), minder (fysieke of verbale) ondersteuning nodig hebben bij het uitvoeren van een taak (bv. een druktoets bedienen zonder dat de leerkracht eerst de hand ernaar toe moet leiden), meer betrokkenheid tonen, het behouden van vaardigheden bij regressieve aandoeningen (bv. onderhouden van fijne motoriek tijdens het werken met voeldozen bij een kind met een progressieve spierziekte), zijn eveneens vormen van leren.

“Het is belangrijk dat we de kleine succesjes in de ontwikkeling van de kinderen opmerken.”

”

deelnemer focusgroep – orthopedagoog buitengewoon onderwijs

“De vooruitgang van de kinderen met EMB hangt heel sterk af van hun medische toestand en gemoedstoestand.”

deelnemer focusgroep – directeur school buitengewoon onderwijs

KWALITEITSINDICATOREN + CONTINUÛM

Resultaten

Er wordt bij elk kind met EMB gestreefd naar zoveel mogelijk vooruitgang in de ontwikkeling. De vooruitgang in de ontwikkeling wordt in brede zin opgevat en bevat vooruitgang in functionele vaardigheden, vooruitgang in sociale interacties en participatie en vooruitgang in schoolse vaardigheden.

De vooruitgang van een kind met EMB is mogelijk op verschillende ontwikkelingsdomeinen: interacties en communicatie, conceptuele vaardigheden, sensomotorische vaardigheden, sociale en emotionele ontwikkeling, zelfredzaamheid en zelfbepaling. Dat blijkt uit de doelen die vooropgesteld worden in de individuele aangepaste curricula.

Er wordt gereflecteerd over de mogelijkheden om 'schoolse' kennis en vaardigheden bij te brengen aan kinderen met EMB. Dit kan op verschillende leerdomeinen zoals taal, rekenen, muziek, beweging, wereldoriëntatie. Er wordt ingezet op leeftijdsadequate leeractiviteiten (volgens kalenderleeftijd), doelen en materialen.

Er wordt doelgericht ingezet op interactie met en nabijheid van peers, al dan niet met EMB.

De effecten op langere termijn hebben betrekking op de kwaliteit van leven van kinderen met EMB. Bij kinderen met EMB heeft de onderwijsleeromgeving een positief effect op diverse dimensies van kwaliteit van leven.

.....**Minimale invulling:**

De school volgt het leerproces en de ontwikkeling van de kinderen met EMB op via de individuele handelingsplannen. Lange termijn doelen die vooropgesteld worden, hebben betrekking op sociale participatie, het verruimen van de ervaringswereld, schoolse leerwinst, invloed kunnen uitoefenen. Dit zijn allemaal aspecten die bijdragen aan de kwaliteit van leven van de leerlingen.

.....**Gedeeltelijke invulling:**

Er zijn nog elementen aanwezig van de minimale invulling, maar tevens elementen van de wenselijke invulling. Elementen van de wenselijke invulling zijn in aanzet aanwezig, maar verbetering is mogelijk. Niet alle elementen van de wenselijke invulling zijn zichtbaar in de dagelijkse klaspraktijk.

.....**Wenselijke invulling:**

De school werkt aan meetbare vooruitgang bij de kinderen met EMB, op vlak van functionele vaardigheden, sociale interacties en participatie en schoolse vaardigheden. Ze concretiseert deze lange termijn doelen in meer concrete doelen op verschillende ontwikkelingsdomeinen. De school tracht daarbij ook leeractiviteiten aan te bieden op verschillende domeinen, waaronder taal, rekenen, muziek, beweging en wereldoriëntatie. Ze past deze activiteiten aan op basis van de ontwikkelingsleeftijd en kalenderleeftijd van het kind. De school streeft naar langdurige effecten van de onderwijsleeromgeving op diverse dimensies van de kwaliteit van leven bij kinderen met EMB. Een school voor secundair onderwijs heeft hierbij ook aandacht voor de voorbereiding van leerlingen met EMB op het leven na school.

REFLECTIEVRAGEN

Ga zelf aan de slag

1. Herkent u uw eigen werking in de uitgewerkte casus?
2. Situeer uw werking voor dit thema op het continuüm van 'minimale invulling' naar 'wenselijke invulling'. Waar liggen de sterktes en werkpunten van uw aanbod voor kinderen met EMB voor de verschillende kwaliteitsindicatoren?
3. Wat zijn eerstvolgende acties die u in de eigen werking kan ondernemen om op het continuüm te evolueren richting de 'wenselijke invulling'?
4. Indien u uw werking inschaalt als wenselijk, hoe kunt u er dan voor zorgen dat de sterkte van de werking behouden blijft en u deze telkens opnieuw onderwerpt aan kritische reflectie?

Scan de QR code en download het invulformulier op de website van Multiplus

Deel 2:

Een geïntegreerd onderwijs- en zorgplan voor kinderen met EMB

INLEIDING

In het tweede deel van deze brochure is een procedure uitgewerkt om professionals een houvast te bieden voor het uitwerken van een aangepast onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen met EMB, wanneer dat om een of andere reden niet lijkt te lukken. Sommige kinderen gaan helemaal niet naar school; soms ziet de school het niet langer haalbaar om een (voltijds) onderwijsaanbod te organiseren voor een kind; ouders of begeleiders wensen soms een meer of minder uitgebreid onderwijsaanbod voor het kind; direct betrokkenen zijn soms van oordeel dat het huidige onderwijs- en zorgaanbod niet optimaal afgestemd is op de noden van het kind; etc.

In al die gevallen is het essentieel dat grondiger nagedacht kan worden over een geïndividualiseerd onderwijs- en zorgarrangement. De procedure om te komen tot een geïntegreerd onderwijs- en zorgplan kan hier een goede methodiek voor zijn.

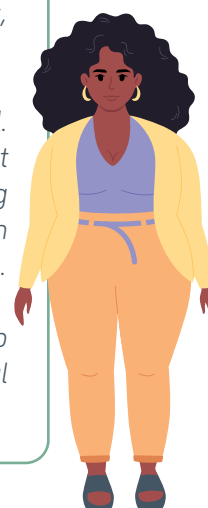
Aan de hand van verschillende stappen zal de procedure om te komen tot een geïntegreerd onderwijs- en zorgplan voor kinderen met EMB toegelicht worden. De verschillende stappen worden geconcretiseerd aan de hand van een voorbeeldcasus. Daarnaast volgt er per stap een theoretische toelichting en enkele concrete tips voor de persoon die het hele traject zal ondersteunen.

CASUS

Dag allemaal, ik ben de mama van Lina, Latifa. Ik wil graag nog iets vertellen wat ons, haar papa en mezelf, bezighoudt over onze dochter.

We hebben gemerkt dat Lina de laatste tijd vaak heel vermoeid thuiskomt van school. Dat komt omdat er op school te veel van haar gevraagd wordt, denk ik. Zo weten we dat Lina op school leert werken met een oogbesturingscomputer. Ze oefent hiervoor elke dag in de klas op verschillende momenten. Dit is veel te vermoeiend voor haar en we twijfelen ook over de meerwaarde hiervan. Lina maakt zichzelf prima duidelijk met haar lichaam.

We zouden dus graag hebben dat onze dochter één dag per week extra naar de leefgroep gaat. Hier kan ze beter tot rust komen en volgen ze meer wat ze met haar lichaamstaal uitdrukt, zeker als ze moe is.

Hallo, ik ben Hans en ik ben de leefgroepbegeleider van Lina.

De ouders hebben deze vraag ook al bij ons neergelegd. Op zich vormt het geen probleem als Lina een dagje extra in de leefgroep aansluit. Ik twijfel echter of dit voor Lina de meeste optimale situatie is. Is dit echt wat ze nodig heeft?

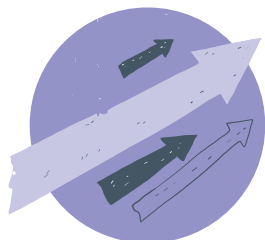
Hallo, juf Kristien hier.

Ik begrijp de bezorgdheden van de ouders. Ik vind echter het voorstel om Lina een dagje extra in de leefgroep te laten tijdens onderwijstijd, niet ideaal. Ik merk echt dat Lina zich gelukkig voelt in de klas en het erg naar haar zin heeft daar. Ze geniet van het contact met haar klasgenootjes.

Daarnaast maakt Lina ook grote stappen in haar ontwikkeling en in het leren werken met de oogbesturingscomputer, waardoor ze zich ook bij mensen die haar minder goed kennen verstaanbaar zal kunnen uitdrukken. Ik denk dat we dus eerder naar andere oplossingen moeten kijken om tegemoet te komen aan de vragen en bezorgdheden van de ouders.

TOELICHTING BIJ HET GOZ-TRAJECT

DOEL?

Het doel van een GOZ-traject is dat er partners rond de tafel gebracht worden om een onderwijs- en zorgaanbod uit te werken of te concretiseren dat maximaal is afgestemd op de noden en de mogelijkheden van een kind met EMB. Het GOZ-traject bestaat uit verschillende fasen. Om de procedure te ontwikkelen, is gebruik gemaakt van de inzichten en ervaringen uit verschillende projecten. In het advies rond vrijstelling van de leerplicht (Maes, 2015) werden reeds enkele uitgangspunten omschreven voor kwaliteitsvolle geïntegreerde zorg- en onderwijsplannen en -trajecten. Ook werden er in het kader van het project Kleine Panda in de stad Leuven, begeleid door Multiplus van KU Leuven, enkele concrete instrumenten ontwikkeld (Kesteloot, 2020). Tijdens een recent afgerond O&O project 'Kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met ernstig meervoudige beperkingen' (Vanroye et al., 2024) werd de procedure verder verfijnd, mede op basis van een toepassing ervan in vijf cases.

Naargelang de huidige onderwijs- en zorgsituatie (wel of geen onderwijsaanbod) van een kind kan de invulling van een GOZ-traject wat verschillen. Voor kinderen met EMB voor wie nog geen onderwijsaanbod gerealiseerd is (i.c. kinderen aan het begin van de schoolloopbaan of kinderen die vrijstelling van de leerplicht hebben), is een rondetafelgesprek in eerste instantie verkennend van aard. Naast de ouders zijn dan eerder de huidig betrokken actoren aanwezig, of de actoren uit een eventueel voortraject. Het is in deze situaties immers nog niet altijd duidelijk welke andere partners potentieel in het traject betrokken kunnen worden. De inzet van het rondetafelgesprek is dan vooral dat er, vanuit de noden en mogelijkheden van het kind, verschillende pistes verkend worden en er samen gezocht wordt naar mogelijkheden om onderwijs c.q. welzijn binnen te brengen in het leven van het kind en welke partners dit zouden kunnen vormgeven. Voor het vastleggen van afspraken over hoe het onderwijs- en zorgaanbod concreet zou kunnen uitgewerkt worden, zijn steeds één of meerdere vervolggesprekken nodig. Daarbij wordt gaandeweg duidelijk met welke partners het traject verder zal gerealiseerd worden en kunnen er samen concrete doelstellingen geformuleerd worden.

Voor kinderen die al een onderwijs- en zorgaanbod hebben, maar waarbij één van de actoren (de ouders, de school, de welzijnsvoorziening) aanleiding ziet om dit te optimaliseren, is de inhoud en doelstelling van het rondetafelgesprek anders. Bij deze kinderen is er al enige vorm van samenwerking aanwezig tussen onderwijs en welzijn. Het is meestal duidelijk welke partners er rond de tafel verwacht worden om samen na te denken over dit onderwijs- en zorgaanbod. Het doel van het rondetafelgesprek is dan veeleer dat er afgestemd wordt met elkaar hoe het aanbod kan geoptimaliseerd worden en er beter samengewerkt kan worden.

Een GOZ-traject kan resulteren in een GOZ-plan. In dit plan wordt door onderwijs en welzijn samen bepaald aan welke doelen er, al dan niet gezamenlijk, gewerkt zal worden, op welke manier en hoe de evaluatie ervan zal plaatsvinden. Dit kan een geïntegreerd onderwijs- en zorgplan zijn, of een individueel aangepast curriculum plus (IAC+). De '+' geeft aan dat in het IAC naast de onderwijscomponent ook de zorgcomponent meegenomen wordt. Het is noodzakelijk dat er regelmatige opvolging en evaluatie is van het GOZ-plan.

VOOR WIE?

Wij bevelen een GOZ-traject voor een kind met EMB aan in de volgende situaties:

1. voorafgaand aan de start van een onderwijsloopbaan (vanaf 2 jaar)
2. bij transitiemomenten: de overgang van kleuter naar lager en van lager naar secundair onderwijs
3. wanneer een kind nog geen onderwijs krijgt of het onderwijsaanbod voor het kind helemaal dreigt weg te vallen (bv. bij een vrijstelling van leerplicht)
4. wanneer een voltijds onderwijsaanbod voor een kind niet (langer) mogelijk is
5. wanneer één van de betrokken actoren meent dat het huidige onderwijs- en zorgaanbod onvoldoende tegemoetkomt aan de noden van het kind. Er is in dat geval een vraag/nood bij ouders, onderwijsactoren of zorgactoren om na te denken over een geschikt(er) onderwijs- en zorgaanbod voor het kind met EMB.

HOE?

Stap 1:
*Intakegesprek
met ouders*

Stap 6:
*Uitvoeren en evalueren van
het GOZ-plan*

Stap 5:
*Opstellen van een
GOZ-plan*

Stap 2:
*Opstellen van een
ondersteuningsprofiel*

Stap 3:
Inlichten van de partners

Stap 4:
Rondetafelgesprek

Stap 1: Intakegesprek met ouders

CASUS

Lut is de CLB medewerker die Lina al vanaf het begin van haar schoolloopbaan mee opvolgt in de school.

Een eerste stap in het traject is dat Lut langsgaat bij de ouders om hun vraag verder uit te diepen. Er wordt ook verder ingegaan op wie Lina is en welke noden en behoeften ze heeft.

UITLEG

De stem, de ervaringen en de keuzes van de ouders zijn een heel belangrijk uitgangspunt voor het zoeken naar een aangepast onderwijs- en zorgarrangement voor een kind met EMB. In het gesprek met de ouders wordt achterhaald wat hun perspectief is op de zorgvragen en ondersteuningsnoden van hun kind. Het gesprek zal zowel gaan over het huidige aanbod dat hun kind krijgt als over de toekomstvisie die ze hebben op onderwijs en zorg voor hun kind. Er wordt informatie over het kind verzameld: zijn mogelijkheden en beperkingen, zijn persoonlijkheid, zijn ondersteuningsnoden en voorkeuren. Tot slot wordt gepeild naar eventuele professioneel betrokken partners die belangrijk kunnen zijn in het mee nadenken over en het organiseren van een meer geschikt onderwijs- en zorgaanbod voor hun kind.

TIPS

- Hanteer een persoonsgerichte en vraaggestuurde aanpak
- Luister naar inzichten en ervaringen van ouders over de onderwijs- en zorgbehoeften van hun kind
- Neem de culturele achtergrond van het gezin mee in rekening
- Kies voor een krachtgerichte benadering, waarbij veel aandacht besteed wordt aan de mogelijkheden van het kind

Stap 2: Opstellen van een ondersteuningsprofiel

CASUS

Lut is terug gaan kijken in het dossier van Lina.

Daar stond al heel wat informatie in over wie Lina is, welke activiteiten ze graag doet en wat haar mogelijkheden en beperkingen zijn. Lut brengt al deze informatie, samen met extra informatie uit bijkomende verslagen en uit het gesprek met de ouders, samen in een overzichtelijk en gestructureerd geheel.

UITLEG

Op basis van de informatie uit het gesprek met de ouders wordt een ondersteuningsprofiel van het kind opgemaakt. Dit gebeurt aan de hand van een sjabloon dat gebaseerd is op het ICF-CY-kader (Prodia, 2015). Het sjabloon is onderverdeeld in verschillende categorieën: gezondheidstoestand (aandoeningen en ziektes), functies en anatomische eigenschappen, activiteiten en participatie, persoonlijke factoren en externe factoren.

Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt (mits toestemming van de ouders) van reeds bestaande verslagen en testgegevens om het ICF kader verder aan te vullen.

TIPS

- Breng zowel de sterktes als beperkingen van het kind in beeld
- Breng in kaart wie er momenteel allemaal betrokken is bij het kind

Stap 3: Inlichten van de partners

CASUS

Er zijn al heel veel mensen betrokken in het leven van Lina: klasjuf Kristien, begeleider Hans, haar therapeuten, haar ouders en haar PAB assistent, Lydia. Het lijkt Lut een goed idee om al deze partners uit te nodigen voor een open rondetafelgesprek.

Ze wil op een toegankelijke en ongedwongen manier samen nadenken wat de meest optimale onderwijs- en zorgsituatie is voor Lina.

UITLEG

Er wordt een lijst opgesteld van mogelijke partners uit onderwijs, welzijn en/of de gezondheidszorg die samen met de ouders mee kunnen nadenken over een aangepast onderwijs- en zorgaanbod voor het kind. Dit zijn bijvoorbeeld personen die door de ouders aangebracht zijn, personen die reeds betrokken zijn bij het kind, relevante andere actoren die een rol kunnen spelen en personen die vanuit een neutrale positie out of the box mee kunnen nadenken. Die partners worden individueel gecontacteerd om het doel en de werkwijze van het rondetafelgesprek uit te leggen. Indien de partners akkoord gaan, wordt er een rondetafelgesprek georganiseerd. Indien er te weinig mensen akkoord gaan, zal er samen met de ouders en/of andere actoren terug naar de lijst gekeken worden.

TIPS

- Kader voldoende het doel van een GOZ-traject aan de betrokkenen
- Benadruk dat het rondetafelgesprek steeds zal vertrekken vanuit de noden van het kind en het recht op het meest optimale onderwijs- en zorgaanbod
- Nodig de betrokkenen uit om samen te reflecteren over wat het aanbod kan inhouden en welke rol iedereen daarin kan spelen

Stap 4: Rondetafelgesprek

CASUS

Alle partners stemmen in om deel te nemen aan het rondetafelgesprek.

Het gesprek gaat door op de school van Lina. Lut neemt het voortouw tijdens deze vergadering en leidt het gesprek in goede banen. Na een voorstellingsronde van de partners rond de tafel, vertelt Lut nog over wie Lina is en zet ze haar mogelijkheden en sterktes nog eens in de kijker. Dan richt Lut het woord tot de partners rond de tafel. Lut houdt goed in het oog dat het gesprek steeds vertrekt vanuit wat de meest optimale onderwijs- en zorgsituatie zou zijn voor Lina. Een van de mogelijke suggesties die betrokkenen aanreiken om overprikkeling/overvraging van Lina tegen te gaan, is het inzetten van haar PAB assistent Lydia op de school. Lydia kan Lina af en toe uit de klas halen om individueel met haar een eerder ontspannende activiteit te doen.

Een andere suggestie is om de samenwerking tussen onderwijs en welzijn te versterken. Het voorstel ligt op tafel om Lina wat meer individuele therapie te geven door de logopediste van het MFC. De logopediste haalt Lina dan tijdens de schooluren vaker uit de klas. Op die momenten kan ze één op één met Lina werken. Ze oefenen dan in een rustige omgeving met de oogbesturingscomputer. Zo kan Lina zich beter concentreren. In de klas zelf ligt de nadruk dan vooral op het contact en de interactie met de leeftijdgenoten.

UITLEG

De partners uit verschillende disciplines en uit verschillende sectoren worden samengebracht met de ouders van het kind. Zij zoeken samen naar een passend onderwijs- en zorgaanbod dat maximaal is afgestemd op de noden en mogelijkheden van het kind en op welke manier dit gerealiseerd kan worden. Het is de bedoeling dat er op een open manier nagedacht kan worden over verschillende alternatieve pistes en wat daarin voor elke actor al dan niet mogelijk is, rekening houdend met de vragen en wensen van de ouders. Het rondetafelgesprek begint met een voorstellingsronde van wie er allemaal rond de tafel zit.

Daarna wordt het beeld geschetst van wie het kind is en wat zijn mogelijkheden en sterktes zijn. Het is belangrijk dat het kind centraal staat en dat er vertrokken wordt vanuit de sterktes van het kind. Daarna wordt er aan de hand van een open brainstorm nagedacht over de verschillende mogelijkheden om een aangepaster of geschikter onderwijs- en zorgaanbod te realiseren dat past bij de noden en wensen van zowel ouders als kind. Een mogelijke werkvorm tijdens de brainstorm is het ladderidee. Dit vertrekt vanuit het 'droomscenario voor het kind'. Verdere vragen die daarna gesteld worden, zijn: dit is de huidige situatie, hier staan we nu. Waar wil men naartoe? Hoe kan men dit bereiken? Wat heeft men daarvoor nodig? Wat zijn mogelijke tussenstappen? Wie neemt welke verantwoordelijkheid op?

TIPS

- Neem een neutrale en onafhankelijke positie in
- Neem de leiding in het gesprek en breng structuur aan tijdens het gesprek
- Trek de perspectieven van alle partners breed genoeg open
- Stimuleer afstemming en het delen van perspectieven tussen de verschillende partners
- Benadruk dat het kind met EMB steeds voorop staat
- Stimuleer open reflectie en out of the box denken
- Neem de tijd om in een open en ongedwongen sfeer te kunnen nadenken over mogelijke pistes, alternatieve regelingen en creatieve oplossingen
- Houd rekening met de emotionele beladenheid van het gesprek voor de ouders
- Kader tijdens het gesprek dat er geen afbreuk gedaan wordt aan de huidige werking van de partners
- Betrek actief de ouders bij het gesprek (als gelijkwaardige partner)
- Zorg ervoor dat alle participanten voldoende aan bod kunnen komen
- Bewaak dat men alle overwegingen en bezorgdheden kan uitdrukken en men deze ook ernstig neemt
- Benadruk tijdens het rondetafelgesprek dat men nog niet onmiddellijk concrete engagementen verwacht

In het kader van een vervolgonderzoek door KU Leuven wordt een inventaris en analyse gemaakt van bestaande GOZ-plannen, om aan de praktijk één of meerdere templates te kunnen voorstellen. Die zullen dan gebruikt kunnen worden voor het opstellen van een GOZ-plan. Dit formulier zal te verkrijgen zijn via de website van Multiplus verkregen kunnen worden.

Stap 5: Opstellen van een GOZ-plan

CASUS

De conclusie van het rondetafelgesprek is het komen tot een betere afstemming/balans tussen inspanning en rust.

De betrokkenen kiezen ervoor om zowel in te zetten op ondersteuning van de PAB assistent op school als op het binnenbrengen van meer uren therapie tijdens onderwijstijd. De PAB assistent haalt Lina af en toe uit de klas om een rustige activiteit te doen. De logopediste van het MFC haalt Lina meer uit de klas om één op één te werken met de oogbesturingscomputer. De focus in de klas ligt dan vooral op het samen zijn en het groepsgebeuren. Lut legt een vervolgggesprek vast met Lydia en de logopediste van het MFC om hieromtrent verdere afspraken te maken. In dit vervolgggesprek leggen betrokkenen de concrete doelen en strategieën vast.

Mogelijke doelen kunnen zijn: 'ik ervaar rust tijdens een voor mij ontspannende activiteit uit de klas' en 'ik kan via mijn oogbesturingscomputer ja/nee aangeven'. Lydia en de logopediste van het MFC zijn verantwoordelijk voor de uitwerking en opvolging van deze doelstellingen. In het vervolgggesprek beslist men om deze doelen na 3 maanden opnieuw te evalueren samen met Lydia en de logopediste van het MFC.

UITLEG

Soms zal één of meerdere vervolgggesprekken nodig zijn om de gekozen piste verder te concretiseren. De betrokken actoren zitten dan opnieuw rond de tafel om gezamenlijke doelen te bepalen en af te spreken wie wat zal doen om deze doelen te realiseren. Dit wordt neergeschreven in een GOZ-plan. In het GOZ-plan wordt verduidelijkt wat de redenen zijn waarom het huidige aanbod niet langer voldoet of aan verbetering toe is. Men omschrijft de gezamenlijk na te streven doelen, hoe het onderwijs- en zorgaanbod er concreet uitziet voor het kind, wie welke taken opneemt en hoe verdere afstemming en overleg georganiseerd worden. Er worden ook afspraken gemaakt voor de evaluatie van het GOZ-plan. Het GOZ-plan wordt ter goedkeuring bezorgd aan alle betrokken partners.

TIPS

- Neem de tijd voor het zoek- en denkproces tijdens een GOZ-traject
- Plan vervolgggesprekken in om verdere afspraken te maken en tot een concreet GOZ-plan te komen

Stap 6: Uitvoeren en evalueren van het GOZ-plan

CASUS

Tijdens de vergadering stelt Lut twee mensen aan om de vastgelegde afspraken mee op te volgen en te coördineren, nl. leefgroepbegeleider Hans en klasjuf Kristien.

UITLEG

Er wordt een verantwoordelijke aangeduid tijdens het rondetafelgesprek die het plan mee opvolgt en het geheel coördineert.

TIP

- Maak goede afspraken over over wie, hoe vaak en wanneer men het GOZ-plan zal evalueren.

Referenties:

1. Bakker-van Gijssel, E., & Van Timmeren, D. (2020). Omgaan met gezondheidsproblemen, In B. Maes & C. Vlaskamp (Red.), *Ondersteuning van mensen met ernstig meervoudige beperkingen. Handvatten voor een kwaliteitsvol leven* (pp 291-308). Leuven/ Den Haag: Acco.
2. Kesteloot, H. (2020). *Projectverslag Kleine Panda 2,5+: kleuterparticipatie anders en allemaal! (niet gepubliceerd eindverslag)*. Katholieke universiteit Leuven.
3. Maes, B. (2015). *Rapport Commissie Criteria Vrijstelling Leerplicht*.
4. Maes, B., Penne, A., Vastmans, K., & Arthur-Kelly, M. (2020). Inclusion and participation of students with profound and multiple learning difficulties in schools. In M. Nind & I. Strnadova (Eds.), *Belonging for Individuals with Profound and Multiple Learning Difficulties: Pushing the Boundaries of Inclusion* (pp. 44-58). London: Routledge.
5. Maes, B., Poppes, P., Vastmans, K., & Lambrechts, G. (2020). Omgaan met gedragsproblemen, In B. Maes & C. Vlaskamp (Red.), *Ondersteuning van mensen met ernstig meervoudige beperkingen. Handvatten voor een kwaliteitsvol leven* (pp 309-328). Leuven/ Den Haag: Acco.
6. Maes, B., & Vlaskamp, C. (2020). *Ondersteuning van mensen met ernstige meervoudige beperkingen. Handvatten voor een kwaliteitsvol leven*. Leuven: Acco.
7. Prodia (2015). *Internationale classificatie van het menselijk functioneren of ICF-CY [PDF-document]*. Opgevraagd van www.prodiagnostiek.be/materiaal/ADP_ICF-CY.pdf
8. Scheerens, J. (1990). School effectiveness and the development of process indicators of school functioning. *School Effectiveness and School Improvement*, 1, 61-80.
9. Vanroye, E., Vanden Bempt, F., Jennen, B., Maes, B., Nijs, S. & Struyf, E. (2024). *Kwaliteitsvol onderwijs aan kinderen met ernstig meervoudige beperkingen. Eindrapport*. KU Leuven.
10. Vastmans, K., Penne, A., Cans, E., Maes, B., De Vroey, A., & Vloeberghs, L. (2017). *Een optimale onderwijsleeromgeving voor kinderen en jongeren met ernstige meervoudige beperkingen (OLEMB): model voor goed onderwijs in Vlaanderen*. UC Leuven-Limburg, KU Leuven & Multiplus, Leuven, België.

@2024 – Katholieke universiteit Leuven en Universiteit Antwerpen

Niets uit deze uitgave mag worden gekopieerd en/of verder verspreid zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

